

IETS OVER DE BRIEVEN

VAN ALEXANDER VON HUMBOLDT AAN VARNHAGEN;

DOOR

C. PRUYS VAN DER HOEVEN.

De brieven van ALEXANDER VON HUMBOLDT aan VARNHAGEN hebben menigerlei aanleiding gegeven tot opspraak, en den grooten wereldreiziger en beoefenaar der natuurkundige wetenschappen aan verschillende beoordeeling en veroordeeling blootgesteld.

Ik wil hier niet onderzoeken, in hoeverre die beoordeeling en veroordeeling gegrond zijn, noch beslissen, of het niet beter geweest ware die brieven achter te houden.

Ik wil slechts op derzelve waarde voor anthropologie in ruimeren zin de aandacht vestigen. Want uit dit oogpunt komen zij mij voor allerbelangrijkst te zijn.

Leerden wij ALEXANDER VON HUMBOLDT in zijnen Kosmos kennen in betrekking tot de natuur en de wetenschap, hier zien wij hem in betrekking tot het hof en zijnen vorst. Wij zien hem aan hetzelfde hof waar vroeger FREDERIK II en VOLTAIRE verkeerden, nu eens, voor een wijl althans in vrede, dan weder in openbaren oorlog.

Hoe geheel anders is de verhouding van HUMBOLDT tot zijn koninklijken gastheer! Want hoezeer beiden mogten verschillen, toch is de goede verstandhouding gedurende hun leven niet verstoord geworden en mogt al de koning den man der wetenschap niet ten volle hebben kunnen waardeeren, hij bewees toch zijn gunsteling de achting, die hij aan zijne groote verdiensten meende schuldig te zijn.

Of deze in zijn oordeel over genen altijd even billijk was, mogen zij beslissen, die in de gelegenheid waren den vorst meer van naderbij waar te nemen.

Het mystiek religieus element kwam hier in aanraking met het realistisch objectieve, wat wonder dat er geene volkomene overeenstemming kon bestaan! Echter poogde HUMBOLDT zijne wetenschap ten hove binnen te leiden. Of de poging gelukte, is meer dan twijfelachtig. Doch de poging zelve strekt hem, die haar aanwendde, tot eer. En

in dat licht moeten wij HUMBOLDT's hofleven plaatsen om het naar billijkheid te kunnen beoordeelen. Dat de poging op zich zelve niet buiten mogelijkheid is van te slagen, getuigt de geschiedenis der beroemde school van ALEXANDRIE, door MATTER met zulk een bewonderingswaardig kritisch talent beschreven.

HUMBOLDT was gewoon aan het hof wetenschappelijke voorlezingen te houden betreffende zijne reizen, die hoewel dan niet door allen, toch door sommigen en welligt door velen met belangstelling werden aangehoord.

En moest het niet den vorst streelen zulk een man aan zijn hof te bezitten, een man, die de dagelijksche onbeduidende hofconversatie door wetenschappelijk onderhoud kon afwisselen.

Ook omtrent den indruk, dien HUMBOLDT's Kosmos op verschillende personen maakte, bevatten deze brieven merkwaardige berigten. Een brief van Prins ALBERT, dit werk betreffende, schijnt in 't bijzonder des schrijvers misnoegen te hebben gaande gemaakt. Echter mogen wij niet verzwijgen, dat het een vorst niet euvel te duiden is, zoo hij, wiens verdiensten overigens algemeen erkend zijn, zich niet in eene studie kon indenken, die zich in eene geheel andere rigting bewoog, dan de zijne en zich niet op de hoogte stellen kon van den man, wiens gansche leven aan natuurstudie en natuuronderzoek was toegewijd; een man, die zich daarin geheel te huis en op zijn gemak gevoelde.

Zoo het mij geoorloofd mag zijn over zulk een teregt beroemd man een oordeel uit te spreken, zou ik hem hooger schatten in wereld- dan in menschenkennis. Hij schijnt mij toe, zich niet genoeg te hebben kunnen verplaatsen in anderen en daarom dikwijls te hebben misgetast. Voor iemand, die zich zoo bij uitzondering met wereldstudie had bezig gehouden, is het niet gemakkelijk de menschenstudie met gelijken uitslag te beoefenen.

Dat HUMBOLDT van zijne betrekking aan het hof gebruik heeft gemaakt om verdienstelijke mannen te bevorderen, blijkt op meer dan eene plaats in deze briefwisseling. Dat hij daarin niet altijd even gelukkig was, blijkt evenzeer. Dan moest hij maar al te dikwijls onder vinden, dat geleerden van prinses zelden de hulp en bescherming genieten, waarop zij meenden aanspraak te mogen maken.

Bij dergelijke gelegenheid vierde hij zijn wrevel bot en kon zich met veel bitterheid uitlaten. Niet altijd echter zonder grond. Eens vooral was dit het geval, toen een jeugdig geleerde zich veel moeite had ge-

geven om eene plaats te bekomen en na lang te zijn opgehouden en vergeefsche reizen en kosten gemaakt te hebben, onverrigter zake werd naar huis gezonden, zonder eenige de minste vergoeding voor de gemaakte kosten. Kunnen wij het zijn voorspraak en beschermer kwalijk nemen, dat hij den ongevoeligen hardvochtigen vorst met den naam van tyfan brandmerkte. Zoolang de feudale beginselen en begrippen aan de Duitsche hoven de heerschende zijn en de menschen van den tiers état als een soort mindere wezens door de adellijke heeren worden aangezien, is in die verhouding der geleerden tot de grooten der aarde geringe verandering en verbetering te wachten.

Onder de brieven treft men er ook aan van METTERNICH, die van meer belangstelling in de studiën getuigen.

Het moest HUMBOLDT aangenaam zijn onder de staatslieden van zijnen tijd geestverwanten te ontmoeten.

Van de mannen der wetenschap is het ARAGO bovenal, die zich als beproefd en getrouw vriend deed kennen. Zoo teekenen ons hem de brieven, die wij in deze verzameling van zijne hand vinden, gelijk eveneens verscheiden plaatsen in de geschriften van HUMBOLDT beider vriendschap bevestigen.

De brieven van ARAGO zijn de eenigen in dezen bundel, waarin HUMBOLDT getutoeyerd wordt en op zulk eene wijze toegesproken als slechts onder bekenden en huisgenooten gebruikelijk is.

Beiden, HUMBOLDT en VARNHAGEN, schijnen mij toe wat aan ieder op zichzelf ontbreekt, aan te vullen. HUMBOLDT's natuurkennis werd door VARNHAGEN's menschenkennis opgewogen en zóó vormt beider persoonlijkheid één geheel, waarop wij met welgevallen staren.

Bij het tegenwoordig streven om de studie der natuur populair te maken, is het in de eerste plaats noodzakelijk het beschaafd publiek belangstelling voor die studie in te boezemen.

Dat het Album der Natuur aan die behoefte voldoet, zullen ongetwijfeld mijne medelezers gaarne met mij erkennen. Immers niet zulk eene populariteit bedoelt het, die met oppervlakkigheid gelijk staat en waarvan HUMBOLDT zich op meer dan eene plaats in zijne Brieven afkeerig betoonde, maar eene zoodanige, die den weetlust gaande maakt en de begeerte opwekt om de natuur zoo rijk in verscheidenheid te leeren kennen en door die kennis den geest te beschaven en het leven te veraangenamen.